

Doç. Dr. Halet ÇAMBEL

Seyhan ili Kadiri ilçesinin ormanlık doğu bölgesinde, ilk olarak 1946 yılında açığa çıkarılıp ta ilim dünyasına tanıtılan (1) ve 1947 yılından itibaren kazılmasına başlanılan (2) Karatepe geç Hitit devri hudut kalesi harabesi çalışmaları, 1952 denberi nihai neşriyata hazırlık mahiyetinde aydınlatıcı çalışmalar dışında, 'şimdiilik kapanmış sayılmış ve müzecilikle ilgili restorasyon safhasına intikal ettirilmiş bulunmaktadır.

Karatepe'nin, daha ortaya çıkarıldığı ilk günlerdenberi, *Him* dünyasınca geniş bir alaka ve devamlı bir dikkat ve ehemmiyetle takip edilegeldiği malumdur. Bu alanın asıl temeli, açığa çıkarılan 'iki iç kale kapısında mevcut olup ta, hiyeroglif hititçesinin nihai olarak çözülebilmesinde kati rolü oynayabilecek mahiyetteki fenike .hitit hiyeroglif bir bHinguis teşkil eden yazıtlarıyla, esas sıra ve tanzim şekilleri geniş ölçüde mahfuz bulunan büyük sayıda, ki heykeltıraşlık eserleri ve mimari kalıntılardır (3).

(1) H. Th. Bossert ve Halet Çambel, Karatepe, 2. cilt, Etil Harabesi, (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayıncılığından) İstanbul 1946.

(2) H. Th. Bossert, B. Alkım, H. Çambel, N. Ongunsu ve I. Süzen, Karatepe kazılan. (Türk Tarih Kurumu yayıncılığından) Ankara 1950 ve B. Alkım tarafından Belleten 1948'den itibaren Q. oazi raporlarına ibk.

Kazı, 11. ünlü Tarih Kurumu tarafından Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün ve İstanbul Ünlüleri, site. si Edebiyat Fakültesinin işbirliğiyle yapılmış, aynı fakülte tarafından öğretim üyeleri tarafından yürütülmüştür.

(3) Yazıtların ve diğer malzemenin anlaşılmasına göre hamme, hükümet nükezi Adana OVU) İda bu % danuna lar hükümdarı

KAZI SONUNDA HEYKELTRAŞLIK ESERLERİ VE YAZITLARIN DURUMU:

Kazı sonunda heykeltıraşlık eserleri ve yazıtlar, muhafaza, hal ve durumları bakımından şöyle bir manzara arz ediyordu: Birer giriş koridoru ve uçlarındaki ikişer yan odasıyla bir T - şekli gösteren iki kale kapısı boyunca sıralı bulunan kabartma ve yazıtlar, kalba bir azalttan yapılmışlardır ve yer yer büyük ölçüde harap ve noksanlardır. Güneybatı giriş yolu eserleri, yığın halinde koridorun ortasına devrili, kısmen de kırılıp dökülmüşlerdir. Bu sahanın yan odalarından biri tamamen boşalmıştır. Diğer odada eserler, üst kısımlarından yarı yarıya, çokçası da yarıdan da çok noksan olmak üzere, ancak üçte bir nisbetinde mevcut. Aynı

girişin iç ahmndaki boğa kaideli muazzam ilah heykeli yere devrili, başı darmadağın, kolları kopmuş, boyadan boyaya fenike yazıtlı olan gövdesinden bir çok kısımlar kırık ve noksan. Öbür kuzey doğu giriş koridoru eserleri, çok daha iyi durumda ve asıl orijinal hallerinde yerli yerlerinde ayakta olmakla beraber, yine de, üzerinde durdukları taş dolgu zemin ve temelin yer yer çöküp bozulması

neticesi, birçok yazıtlı kaide taşları kırık dökük. Heykel ve kabartma harabesi nisbeten zarar az. Aynı kapı sağ yan odası, tamamen parçalanıp dağılmış bir kapı asmanı ile yere düşük vaziyetteki bir hitit hiyeroglif steli dışında, es'ki

Asit, avanda's tarafı-ndan muhbelem Ö.-S-inci asıl sonlarındaki müzeli, iklimin adını taşıyan, ve kuruluşundan Unsa bir müddet sonra düşman istila ve yağmasına kurban olmuş bir hudut kalesidir.

orijinal halinde. Zarar, ancak eserlerin yüz sınırlarının yer yer kavlayıp dökül- müş olmasından ve bazı irili ufaklı çat- !aklardan ibaret. Buna karşılık sol yan oda, hemen hemen 'bomboş. Hatta bir kı- sım kaidede taşları bile yerlerinde değil. Ancak, o da kısmen noksan bir hitit hi-yroglif steli, yarım bir kuş avı sahnesi ve bir de muazzam bir sfenksin, pek harap vaziyette dörtte bir kısmı ayakta kalabilmiş.

BELİR'EN ACİL PROBLEMLER:

Kazı sırasında açığa çıkarılan eserlerin mevcut hâlinde, günün, yerde, oldukça iyi bir durumda ve dayanıklı gibi gözüküyordu. Fakat en kısa bir zamanda bu durum süratle değişmeye başladı. Kazıdan önce, zamanında yıkılmış yapıların kerpiç döküntüleri, moloz ve taş, toprak altında, az çok mütecanis, koruyucu bir muhit ve vasat içinde, adeta kalıplanmış halde bozulmadan mül- fuz kalabilen, fakat kazı sonunda, birden açığa çıkiverip te, soğuk-sıcak, yağmur- güneş gibi değişik, zıt havayı tesirleri ile yüzyüze kalınca, kendi günlerinde esasen geniş ölçüde yangın ve çeşitli tahripler görmüş ve Üzerlerinden gelip geçen uzun asırlar boyunca, her geçen gün daha da yıpranmış bulunan eserler, üstelik, kaba, bol damırlı ve gayri mütecanis dokulu bir bazalt cinsinden yapılmış oluşlarının da tesiriyle kısa zamanda ve gittikçe hızlanan bir bozulup dağılma seyrine kapılmışlardır. Her çalışma mevsimi baş ve sonlarında, eserlerin üzerine, de yapılan dikey incelemeler, mevcut çatlakların bir yıl evvelisine kıyasla daha da genişleyip açıldıklarını, sath kavlamalarının her geçen gün biraz daha çoğalıp, daha da tehlikeli olmaya yüz tuttuklarını, üstelik çoklukla damırlar istikametinde, en zayıf mukavemet hatları boyunca yeni yeni çatlaklar belirmeye başladığını, sath kavlamalarının dikey yer yer düşüp dağılmakta olduklarını açığa vurmuştur. Bu seyrinde, en önemli tahrip amaçlı şüphesiz, soğuk- sıcak, yağ-

mur ve güneşin zıt tesirleri olmuştur. Karatepe'de güneş, gündüzleri yakıcıdır. Hararet güneşte 65 dereceyi bulur, ve bu ateş altında eseder, üzerlerine esere dokunulamayacak kadar kızarlar, ve arkasından ekseri zamanlar, hol, şiddetli öğle sonu yağmurları gelir. Kaba, yanmış, ve kurumuş bazalt, yağmur sularını içer. Geceleri de çoğu 15° C'a kadar düşen soğuklar olur. Ertesi günü yine sıcaklar... ve böylece, çatlaklar ve kavlamalar arasında sızıp dolan sular, hızla buharlaşıp genişler ve bu tahripkar seyir sürer gider. Ayrıca Karatepe kabartma ve yazıtları, aynı cinsten kaidede taşları üstüne, kaidede taşları da moloz taşlardan yapılmış bir zemine oturtulmuşlar, eserlerin sıkletinin zemine, düzenli ve ayrı ayrı her noktaya müsavi, yeknesak yayılımını temin maksadile, kaidede taşları ile moloz zemin arasına yekpare ağaç hatları yerleştirilmiştir. Hatların zamanla çürümüş oluşu ve moloz zeminde yer yer meydana gelen çöküntüler neticesi, zaten az çok bozulmuş bulunan o muazzam ağırlıktaki üst kitleler müvazenesi, kazıda sonunda, eserlerin daha evvel önden ve arkadan dayanmakta oldukları sıkı toprak destekten ortadan kalkıverince, bütün bütüne bozulmuş, eserlerin yekdiğerlerine yaptıkları karşılıklı yan taziyelerin de tesiriyle, bazı eserler kuvvetle öne, bir kısmı da yanlara meyletmek suretile tehlikeli bir duruma geçmeye başlamışlardır.

Bu vaziyet karşısında Karatepe'de, her şeyden önce, vakit geçirilmeden, hiç değilse mevcutların idame ve muhafazaları vazifesiyle yüzyüze bulunuluyordu.

"Her hafriyat bir tahribattır" sözü bir hakikattir. Bir hafriyat sırasında, maksatsız, düşünülüp hesaplanmadan bir taş bile kaldırmak, sonunda, alınacak netice üzerinde şu şekilde geniş ölçüde tesirli olur ve üstüste gelen bir yanlışlar topluluğu, bir hafriyatı, sonunda bir tahribata çevirebilir. Bu ba-

kımdan her hafriyat, onu yapan ve yaptırnanları, zincirleme bir mesuliyet yükü altına sokar. Bu hakikat, Karatepe misalinde, az çok değişik bir manada, kendini bir kere daha belli eder olmalıya başlamıştı: şöyle ki, eğer eserler, şu veya bu şekilde hemen kurtarılamıyacaklarsa, onları, çıkarıldıkları gibi, tekrar toprağa iade etmek ve yarın kendilerini yeni baştan oradan çıkarıp, aynı zamanda kurtarabilecek daha müsait şart ve imkanlara sahip nesilleri beklemek üzere, - derlerine terketmek, belki de en doğrusu olurdu. Fıfıka iş, kazıp deşmekle, toprakaltı tarihi hazineleri sadece meydana çıkarmakla bitmiş sayılmaz, asıl dava onların muhafaza ve idameleri şart ve imkanlarını, hem de zamanında sağlıklıya bilme ktir. Bilhassa Karatepe ve emi:li gibi, birer a,bide vasfı taşıyan ender misallerde en ehemmiyetli ameli problemler, asıl kazıdan sonra başlamak icabeder.

Muhafaza ve idame işi yapılmadıkça, ayrıca önem ve sayıları hemen hemen mevcutlara yakın olan, şekil ve muhtevaları, ancak kırık dökük binlerle parçanın birleştirilip yapıştırılmaları yolu ile kavranabilecek olan eserler restore edilmedikçe, ilim ve müzecilik bakımından kayıbdır. Hmişler demektir. Mevcutlar neşredilmekle, ilim için kazanılmış s'lyılsalar bile, bu, hem noksan ve sakat bir iş olur, hem de, asırlardan de, vralınagelen tarihe mal olmuş kıymet ve servetlerin, eskiden oldukları gibi, hatta daha da mükemmelleştirilmiş ihalde gelecek nesillere intikal ettirilebilmelerini: zife ve mesuliyeti, kazıyı yapan ve yaptıran nesile düşer.

MUHAFAZA - İDAME PROBLEMİ:

Muhafaza ve idame denilince akla ilk gelen soru, şüphesiz, "nerede?" sorusu olacaktır: bir müzede mi, yerli yerinde mi? Arkeolojik eserler mevzuunda bu sorunun cevabı, ilk nazarda tabiatı-

le "teşhir" icap ve imkanlarıyla alakalı olmak gerektir. Yani bu bakımdan mak-sat, onların, kabil olduğu kadar, en geniş ziyaretçi ve ilgili topluluklarınca gezilip görülebilmelerinin nğlanmasıdır. Buna göre, yerli yerlerinde bırakılmaları veya en yakın herhangi mahalli bir müzeye nakillerinden çok; yol, vasıta, barınma şart ve imkanları bakımından en elverişli büyük şehirlerin merkezî müzelerinde toplandırmaları fikri ve temayülü, esasında, hep bu teşhir icabına dayanır. Ayrıca, bu gibi yerlerde idame ve bakım şartları da diğer herhangi bir yerde olabileceğinden daha elverişli bulunacaktır ki, bu da taibii aynı temayülü destekler mahiyettedir. Ancak "teşhir", ibü mevzuda, oldukça ağır bakan ve zaman zaman da yerinde olan küçümsenemeyecek bir unsur olmakla beraber, işin s'indece tek cephesidir. Unutulmamalıdır ki, arkeolojik veriler, eski hallerde, asıl yerleri, öz muhitleri, mimarlık kalıntıları, kabartma ve yazıtları ve nihayet toptan yapılaş maksadına, şart ve icapları içinde bir bütündürler. Estetik vasıfları ne olursa olsun, tek tek parçaların, mal oldukları topluluklardan koparılmış, şu veya bu müzeye nakilleri ve oralarda, değişik, yabancı, anonim bir hava içinde teşhirleri, taşıyageldikleri asıl mana ve kıymetlerinden çok şeyler kaybettirecektir. Bu itibarla, şu veya bu mimari bir kompleks içinde yer alıp ta, belirli mimari mana ve fonksiyonları olan bir eserler topluluğu, zaruret halinde nakilleri bile icabetse, yeni yerlerinde, eskiden oldukları şekilde, aynı şart ve icaplara uygun olarak, seyirciye göre aynı irtifa ve aynı seviye farklarıyla düzenlenemeyeceklerse, "teşhir"den kastolunan maksat geniş ölçüde kıymetinden kaybedecektir. Yine bu cümleden olarak, bir kompleks içinde zamanında var olup ta, sonradan kırılıp dökülmüş olanların da, imkan elverdiği nisbette derlenip toplanmaları (restorasyon), asıl bütün içine

ithalleri de ayrıca ve aynı derecede önemli olmak gerektir.

Nihayet, bugün artık müzecilik, sırf maziden edinilmiş peşin hüküm ve itiyatlara, hatta halin mevcut şart ve imkânlarına değil, daha çok yarma, geleceğe ibakmaktadır: dün şöyle idi, bugün böyledir ama, yarın her halde başka olacaktır. Bugün belki de yol yok, vasıta yok, imkanlar kıt ve noksandır, fakat gelecekte, az, az, yavaş yavaş ta olsa, hepsi yapılacak, hepsi olacaktır. Çözümlerin bugüne göre değil, yarına göre ayarlanması icabeder.

KARATEPE BAKIMINDAN AMELİ ŞART VE ÖZELLİKLER:

Ayrı ayrı mevzuların, kendi kendilerine has başka başka şartları ve özellikleri vardır. Tek tek misallerde, şu veya bu yönden "doğru" veya "yanlış"tır diye, bir tek hükme takılıp kalmak ve buna dayalı, umumileştirilmiş, toplu, mücerret prensiplere varmak çok zaman yanlış ve hatalı olur. Bir problemin çözümünde, eserlerin zaman ve mekan içindeki geçmiş ve mevcut durumları, acillik dereceleri, taşınacakları yerlerin genel şartları, yol, vasıta vaziyeti, eserlerin hacim ve ağırlık bakımından taşınabilme imkanları, tahmini gider hesapları v.s. gibi bütün hal ve icapları, ayrı ayrı, teker teker değil, bir bütün

olarak, karşılıklı münasebet ve tesirler çerçevesinde en hâlsiz bir mihenge vurulmak esastır. Bu yapılmadıkça çıkarılacak hüküm, çok zaman isabetsiz, hatta zararlı olacaktır.

Bütün nazari mütallaa ve foapları bir yana, kazı sonundaki Karatepe, sırf ameli ve maddi şartlar bakımından da özellikler taşıyordu: bir kere taşımak, öyle kolay, basit bir iş değildi, mevcut imkanlar içinde hatta imkansızdı. Bir imkan olarak ileri sürülen Anıta Hitit Müzesi'nde henüz hazır bir yer yoktu. Bu işe tahsis mümkün sayılan salonun, henüz üstü bile örtülmemişti, kaldı ki, her biri en az 20X20 m. hacmindeki iç kapı,

haliyle bu salona sığdıramazdı. Sırf bu maksat için restore edilmesi düşünülen Kadirli'deki Alacami de yine aynı bakımdan müsait görünmüyordu, üstelik maksada elverişli bir hale sokulması işi, muazzam bir masraf ve zaman sarfını icabettirir mahiyetteydi. Adana'da yeni den kurulacak veya mevcutlar arasından ayrılacak yeni müze meselesi ise henüz bir proje halinde bile değildi. O halde "taşımak" fikir ve temayülünün tahakkuku, ancak en az 20X20 m. hacminde hassaten bu maksada ayrılacak iki yeni salonun inşası gibi, uzun vadeli bir şarta bağlı kalıyordu. Ayrıca, sayıları yuzu aşan Karatepe heykeltraşlık eser ve yazıtılarından her biri en az yarım tonla 1 ton arasında, ve bir çok hallerde hatta iki ve daha fazla tonluktu. Üstelik geniş ölçüde bozulup dağılma halinde oluşları yüzünden de uzun mesafelere akla gelen herhangi bir vasıta ile taşınamazlardı. Tek taşınma şartı, büyük, hususi vasıf ve şartları haiz vinçli kranın ar tedariki olmalıydı. Bu takdirde de, halen jipler dışında, en basit motorlu nakil vasıtalarına bile kapalı bulunan yollarının, hem de eserlerin sarsılmadan taşınabilmelerini sağlayacak şekil ve evsafı ta yaptırılması gerekcek, bu da şüphesiz muazzam bir masrafa ve daha da önemlisi uzun bir zamana ihtiyaç gösterirdi. Bir ihtimal olarak akla gelebilecek olan Ceyhan nehir yolunun ise, eserlerin tepeden Ceyhan kıyılarına kadar indirilebilmeleri güçlüklerini yemek, sonra da sallarla yapılacak böyle bir nakliyatın tehlikelerini göze almak gibi, hiç te küçümsenemeyecek mahzurları vardı.

Bu şartlar altında tek çıkar yol, eserlerin yerli yerlerinde restorasyonlarından ibaretti. Bu husus, 1952 yılı başlarında Milli Eğitim Vekaleti Eski Eserler ve Müzer Genel Müdürlüğüne bir karara bağlanmış ve Türk Tarih Kurumunun da iştirak ile İtalyan Milli Eğitim Vekaleti Roma Merkezi Resto-

rasyon Enstitüsü ile işbirliği halinde restorasyon faaliyetine geçilmiştir.

Yakın alia.ka ve yardımlar.ile resto- rasyon çalışmalarını mürnkün kılan Ma- arif Vekili Tefvik İleri, Müsteşar Reşat T::ırdı, Seyhan Milletvekili Dr. Sedat Barı, Esiki Eserler ve Müzeler Umum Müdürü Dr. Cahit Kınay, Şube Müdür leri Necati Dolunay ve Saim t}lgen, Tü k Tarih Kurumu ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fa,kültesi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Aziz Ogan ve Müze elemanları, Adana Valis,i Ahmet Kınık, haşt. Mehme,t Yaylalı olma.k üzere Ada- .11a Müzesi mensupları, Kadirli K,ayma- kamı Kemal Küçüktepepınar, Jd. Yb. Mahmut Paks,oy ve bize her hususta bü- yük 'kolayhklar ,gösteren Kadirli halkına teşe'kkür borcumuzdur.

1952 VE 1953 ÇALIŞMALARI VE NETİCELERİ:

İlk tecrübe ve hazırJı:k mahiyetinde olan 1952 yılı çalışmaları, maddi imkan- ların ve buna bağlı olarak bu işe ayrıla- bilen zamanın gayetle mahdut bulunma- sını'.', ayrıca restorasyon ekiibi kadrosu- nun da dar olmasına rağmen (4), her tür- lü tahmin •vie tasavvurlar ü,stümde başa- rılı olabilmış, ve bu devrede 20 ye yakın yeni ,kabartmanın, ya tama yakın, ya da ana hatlarıyla meydana çıkarılmasını sağlamıştır. Ancak bu devreden edinilen tecrübeler, mümkün mertebe daha uzun süreli faaliyetlerin, gerek verim, gerek-

se masraftan tasarruf bakımlarından çok daha elverişH olacağı neticesini vermiş, bu esasa dayanılarak, 1953 ç;llış- ma devresi, haziran başlarından ekim sonlarına kadar beş ay sürebilecek şekil- de ayarlanmış, restorasyon ekiibi geniş-

(4) Doç. Dr. Ha,Jie,t Çambel 'başkanhğında R;>ma Merkezi Res'.orasyon Enstitüsü resto- Tatörl rind'en AH Rliza Car:avieJ'la, Dr. Eva - Ma,ria Bos.serlt vse Narl •Qakırham riştir•akile.

letilmiş (5), ayrıca Vekaletçe Kaı.ate- pe'ye davet olunan Roma Merkezi Re;- torasyon Enstitüsü Dire,ktörü Prof. Brandi'nin de iştirakiyle çalışmalar, esaslı ve devamlı bir şekil ve plana bağ- lanmıştır.

Bu esasbr dahilinde yürütülen 1952 ve 1953 yılları çalışmalarından alınan toplu neticeler kısaca şöyledir:

• RESTORASYON:

1 - Binlerce kırık heykel ve yazıt parç::;sından (Lev. X, 1) çoğu birleştirilip ayıklanmak suretile restorasyonun en güç kısmı kolaylanmış, böyle'likle noksan olan 9 aslan ve sfenksten (ibiri baştan başa hitit hieroglif yazıtlı olmak üzere) 3 aslan ve bir sfenks •tama yakın halde b rileşti6:miş, geri kalan 5 i ana hatla- riyle meydana çıkarılmış, ayrıca bir aslan ve bir sfenks te (Lev. XII, 8-9) hemen hemen t:ım olarak yaptırılmıştır.

2 - 30 a yakın yeni kabartmanın birleştirme işi, ya kısmen, ya da tamam- men bitirilmiştir (Lev. XII, 6-7).

3 - Aşağı kazı sahasının tamamen boş olan sol yan odasına ait 8 yeni kabart- madan 6 sı tam halde (Lev. XIII, 10-13), diğer ikisi ve ayrıca aynı odaya ai,t bir aslan ve bir sfenks te büyük ölçüde ya- pıştırılmak suretile bu odanın yeniden doldurulması imkanı sağlanmıştır.

4 - Aynı odanın harap vaziyette bu- lunan kaide taşları restore edilmiş, ve çökmüş haldeki moloz taş temeller ıbaş- tan haşa 0,60X0,30 m. lik beton temelle ı,::;ğl,amlştırılmıştır.

5 - Bu arada, heykeltraşlık eserlc- ri ve yazıtların, mevcuuar arasında bu- lunamıyan irili ufaklı, şeldlli şekilsiz ba- zı parçalarının, c,:var arazinin kesif iça- lılıkları arasında veya toprak altında 'aranmasına haslanmı's, her iiki 'kapıya cii-

(5) Re:stora:syon çıklihime Esllkii Es,e-rher ve Müzii!ler Gemel MüdiH4üğü yapıcı.taşç;ı teni:- n syen:,e,t-inden F,2hiim Zeybeik v,e Saim T,uğ- •:cul'un :katılmal-arı sureit,He g.erak meimleITcett:e bu s'aha,da •ei',eman .y.e.biştmmeg,e !ba.ş'a:m:i:ı,k, gie-ır k,se Kar•a,tepe'deki işl,e,i daha geniş ö'lçü- de ,e}e alabilmek yoluna giimmişti.r.

var yamaçlarda yapılan sondajlar, kısa zamanda pek önemli birçok parçaların bulunmasını sağlamıştır.

6 - Eski Eseder ve Müzeler Genel Müdürlüğüne heyetle katılan iki yapı tekrarsiyeminin varlıklarından faydalanılarak pek harap vaziyette olup her gün biraz daha çökmekte bulunan kuzey doğu kapısı sol 1. ç. burç duvarının restorasyonu tamamlanmış ve tamamen boşalmış bulunan aynı burcun içi, çatı tesviyesi yapılmıştır (Lev. X, 2 - 3).

MUHAFAZA - İDAME:

Prof. Brandi iştirakile yerinde, eserler üzerinde yapılan müşahede ve incelemeler, eserlerin tahripkar tesirlerinden muhafazaları ve idame tedbirleri alınmadıkça, restorasyon işine harcanacak masraf ve emeklerin, sonunda boşa çıkmak tehlike ve zorunda kalacağı netice ve kanaatini vermiştir. Prof. Brandi, bu hususta Vekalet verdiği raporda, Karatepe için, en uygun, en sağlam ve aynı zamanda en estetik muhafaza şeklinin "betonarme açık bir çatı" şekli olabileceği teklif ve tavsiyesinde bulunmuş ve bu maksatla Roma Merkezi Restorasyon Enstitüsü mimarı Franco Minissi tarafından hususi mahiyette bir de proje hazırlanmıştır.

Ancak eserlerin halihazır durumlarının, açıkta bir kış daha geçirmelerine katıyen elverişli bulunmadığı göz önünde bulundurulmuş, şimdilik, en ucuz, en kestirme yoldan, oluklu saç kaplı, muvakkat bir çatı ile muhafazaları çaresine başvurulmuştur (Lev. XI, 4 - 5). Nihayet, yine Prof. Brandi raporunda, etraftan kazı sahasına kolaylıkla girebilecek olan insan ve hayvanların eserlere verebilecekleri çeşitli zarar etkilerini önlemek üzere, aşağı ve yukarı girişi kapıları sahasının, mümkün merteye geniş çevreli birer muhafaza parmaklığı içine alınmaları tavsiyesinde bulunmuş, fakat 1953 tahsisat imkanları daha iyisine imkan vermediğinden, bu husus, şimdilik, o da ancak aşağı güşin 1600 m çevreli bir ağaç parmaklıkla çevrilmesi şeklinde yerine getirilebilmiştir.

NETİCE:

Daha henüz çalışmalar sona ermiş değildir. Restore edilmiş veya edilecek eserlerin asıl yerlerinin ve orijinal sıralarının tayin ve tesbiti, eskiden oldukları şekilde yerli yerlerine yerleştirilmeleri ve nihayet bu suretle kapı binaları komplekslerinin eski orijinal hallerine ircaı gibi, daha pek çok iş ve halli gerekli daha pek çok problem vardır ve çalışmalar ilerleyip geliştikçe, şimdiden henüz sezilemeyen, kendini açığa vurmuş birçok yenileri daha ortaya çıkabilecektir. Nasıl ki her kazının kendi kendisine has özellikleri ve bu özelliklerin başka herhangi bir yerde aynen tatbik ve kopye edilmeleri imkansız hususi hal çareleri varsa, diğer harabe restorasyonu da aynı şekilde orijinal problem ve hal çareleri ortaya çıkarır. Bunların birçok hallerde önceden tahmin ve tayinleri hemen hemen imkansız olur ve bunlar ancak faaliyet seyri içerisinde belirirler, tecrübe ile hususi şart ve icaplara göre çözümler ve restorasyon ekipleri de ancak, böyle bir seyir içinde yuğurulu yetiştirilir.

Bununla beraber, daha şimdiden söylenebilir ki, Karatepe restorasyon tecrübe ve çalışmaları, bu kabil eserlerin yerli yerlerinde restorasyonları prensibinin isabet ve kıymetini bir kere daha açığa vuracak mahiyette olmuştur. Harabenin daha iki yıl önceki haliyle bugünkü az çok derli toplu çehresi, aynı tipte eserler vermiş olup ta, bu eserleri müzelere nakloionmuş bulunan maruf Zincirli hüyükünün halihazır halinde ve terk edilmiş hali arasında yapılacak küçük bir karşılaştırma, işin inkar edilemez öneminin açık bir delili mahiyetinde olacaktır. Bugün elde mevcut imkanlar henüz ne kadar dar ve yetersiz bulunursa bulunsun, adım adım, yavaş yavaş ta olsa bu yol, memleket tarihi kıymetlerinin idame ve muhafazalarını sadece sağlamakla kalmıyacak, en yakın bir gelecekte mamur ve bakımlı tarihi merkezleriyle Anadolu'yu, en kestirme yoldan, özlenen turistik inkişafa ulaştıracaktır.

Kasım. 1953.

RESTORATION ACTIVITIES AT KARATEPE (1952 - 1953)

Doç. Dr. Halet ÇAMBEL

After the first enthusiasm over the impressive alignments of sculptured and inscribed panels of the citadel-gates unearthed at Karatepe had subsided, it soon became apparent that the orthostats were in a rather desolate state of devastation.

Of the two T-shaped gateway buildings, consisting each of a central passage with two lateral chambers, much had been destroyed. In the southwestern gate the orthostats of one side-chamber had completely disappeared, in the other only a few subsisted, mostly in fragmentary state, while others were found face-downward in the corridor. Of the colossal inscribed statue, the head, arms and a great many fragments of its inscribed torso were missing. In the north-eastern gate, which was relatively better preserved, the orthostats of the entrance passage and of the right wing were almost all found standing in place (though in part badly damaged through surface-flaking and wide, deep fissuring), while in the left chamber they had completely disappeared with the exception of 3 fragmentary ones. This meant that about 40 % of all of the orthostats and sculptures had disappeared and been turned into the thousands of basalt fragments found all over the place.

The factors of this devastation were manifold: the destruction and burning of the citadel by the invaders; the effects of weather and wear during the subsequent centuries, such as the upsetting of the general equilibrium of the orthostats through the disappearance of the wooden beams underlying the

stretcher-courses on which they were placed and the sinking of the underlying level through the emptying of the rubble-stone filling below, thus causing the heavy panels to lean or fall forwards or sideways, dislodging and breaking those next to them; the coarseness of the basalt which readily fissured along its veins of least resistance; the infiltration of earth into the cracks and the gradual but forced enlargement of these by plant roots penetrating into them.

This process was accelerated and aggravated and proceeded with ever increasing speed once the monuments were unearthed. Panels that had seemed intact during excavation appeared to deteriorate readily, once freed from their protective earthen medium and

exposed to the sharply opposed effects of the strong and sudden alternating sun and rains of the region: the coarse and fissured basalt burning hot under the scorching sun is suddenly saturated with water and, as suddenly dried out again; cracking and surface-flaking grows and thrives.

For the excavators as for the Directorate General of Antiquities the situation involved was equally urgent and problematical. Publication could envisage either a mere publishing of the 60 % of more or less well preserved orthostats and of the remaining 40 % in their fragmentary and mostly non-identifiable state or an attempt at the re-composition of the whole through the re-composition of the fragments. Experience showed that the latter would not be possible through a mere joining of the

fragments bearing bits of reliefs or text, as these do not necessarily link up directly with one another (due to lacking parts, etc.), but ever so often come together on a common underlying fragment. The reconstruction, therefore, had to involve not only the comparatively limited number of figured fragments but the enormous amount of amorphous ones. However, this too proved insufficient for publication, as the heavy fragments would not keep together and the photographing, drawing and measuring necessitated their being firmly stuck together. Another issue arising was that a restoration of the panel sequences in their original order if possible would necessitate both the reconstruction of the stretcher courses and a very close study of their possible order of alignment, which, experience here also showed, could not be achieved on the basis of the contents of the representations, but almost exclusively on a archaeological-technical one. The second alternative therefore meant restoration.

For the Directorate General of Antiquities the situation was not much different. Preservation was inevitably necessary and at Karatepe meant urgently stopping the process of continuous destruction. If this could not be done, it would have been far more advisable never to have unearthed the monument, and, as this now was a fact, even to cover it up again and leave it to the care of generations better equipped for the purpose.

Preservation could evidently be envisaged either on a minimal scale, that is, saving the 60 % of better preserved panels and sorting out the figured fragments individually and to the exclusion of the shapeless ones (thus giving up all hope of future reconstruction), or on a maximal scale,

that is, the preservation of the reconstructed monument in as far as this was still possible. Both of these possibilities obviously meant: a partial or less exhaustive restoration.

The choice of the first alternatives in the case of both excavator and Directorate of Antiquities would have meant more than merely a loss of 40 % on a simple arithmetical basis. The sculptures and inscriptions all form part of two complete and rounded-up building complexes of relatively short existence, never subjected to subsequent repair or reconstruction. The texts are bilingual and repeated in more than one version, now incomplete. The reliefs show an unusual heterogeneity of foreign elements and influences. All these points corroborate the fact that the individual slabs or fragments are not only significant in themselves but even more so as part of a continuous sequel, a complete whole, liable to a very exact interpretation of all the different issues involved. The addition of each newly reconstructed orthostat, whether a relief or a text and the determination as far as possible of its original place in the sequel is thus more than just one more panel, it is - figuratively speaking - not an arithmetical or physical accumulation, but rather a geometrical or chemical one. Restoration on a maximal basis seemed therefore advisable.

The next problem that now at once arose was "where?". In regard to archaeological monuments this question is usually answered by "exhibition to the largest possible public at the greatest convenience", that is, exhibition in a central or provincial museum, where the means of restoration and preservation are usually more expedient. In the case of Karatepe, different aspects had, however, to be taken into consideration, some including a

matter of principle, others a matter of practical possibility.

Theoretically, a monument made to form a whole, such as the two building complexes with their alignments of sculptured and inscribed orthostats should not be torn apart and, if possible, should not be torn out of its original environment, if it is not to lose much of its significance and in a sense be destroyed. In fact the significance of the finds of Karatepe is much less inherent in the individual panels - of fairly mediocre and provincial quality - than in the disposition and the significance of the whole, and **a reexhibition should absolutely have** to respect all the proportions of this disposition (both in width as in height) if the general impression is not to be falsified.

On this basis the preservation of the Karatepe finds in a museum would practically have meant the need for covered space large enough to hold the two gates comprising each an area of at least 20X20 m on about 6 m of height. None of the available museum space either in Ankara, Adana or even in Kadirli (where the antique "Alacami" had at first seemed appropriate) would have been in the least sufficient to this end. Moreover, the above-mentioned state of the orthostats and sculptures weighing up to 1,5 tons and more as well as the actual state of the roads would render impossible their

transportation by land, without breaking them into a thousand pieces, while in a conceivable transport over the river

Ceyhan, all the imponderable risks and responsibilities of a transportation by raft would have to be faced. Besides all these, the speed of destruction at Karatepe made it imperative to act at once, without the possibility of waiting for the realisation of the prerequisites for adequate museum space or better roads.

Under these conditions the only

alternative left was the restoration of the monument on the site itself. A decision to this effect was taken by the Directorate General of Antiquities and Museums of the Turkish Ministry of Public Education early in 1952 and restoration activities begun in collaboration with the Central Restoration Institute (Rome) of the Italian Ministry of Public Instruction and the help of the Turkish Historical Society in view of publication.

Our thanks are due to all those who helped in realising the project, mainly Messrs. Tevfik İleri, Minister of Public Instruction, Reşat Tardu, Counsellor, Dr. Sedat Barı, Deputy of Seyhan, Dr. Cahit Kınay, Director General of Antiquities, Necati Dolmuş and Saim Ülgen, Sub-Directors, the Turkish Historical Society, the Faculty of Letters of the University of İstanbul, Aziz Ögan, Director of the Archaeological Museums of İstanbul, Ahmet Kınık, governor of Adana, the members of the Adana Museum, chiefly Mehmet Yaylalı, Kemal Küçüktepepınar Professor of Kadirli, Mehmet Paksoy Commander of Gendarmerie and the citizens of Kadirli for their continual generous help.

THE FIRST TWO CAMPAIGNS OF RESTORATION (1952 and 1953):

A short preliminary campaign carried out in September - October 1952 on a tentative basis, which offered the preliminary experience for further work and made possible the re-composition of almost 20 new reliefs (completely or in the main), was followed by a longer campaign in 1953 lasting for about 5 months (June - November) with a larger team (1). Prof. Cesare Brandi,

(1) The team consisting in 1952 of the architect Riza Garavella of the Italian Institute and Dr. Evsa - M. Anıta Boşisic, it was enlarged in 1953 with Fehim Zeybek and Süaim Tuğruhan, both stone - cutting technicians; added to the Directorate General of Antiquities. Nail Çakırhan was a voluntary member through out. I

Director of the Roman Institute joined the expedition on invitation of the Turkish Ministry to inspect the work and draw up a general working plan together with the author. The results of the two campaigns may be very shortly summarised as follows:

Restoration: Throughout the sorting out and joining activity, the confusingly enormous number of unattributed fragments was cleared and the hardest part of the recomposition work alleviated (Pl. X, 1). Of the missing 9 lions and sphinxes belonging to both gates, 3 lions (one of them completely covered with Hittite hieroglyphic inscription) and a sphinx (Pl. XII, 8-9) could be recomposed almost completely, the remaining 5 only partially. About 30 new reliefs were composed partly or completely (Pl. XII, 6-7, Pl. XIII, 10-13). Supplementary soundings were carried out on the slopes below the two gates and resulted in the discovery of a great number of new fragments, among them a considerable number that had been found to be missing during recomposition and could at once be put into their place.

The actual restoring activity, i.e. the dowelling and sticking together of the recomposed fragments was mainly concentrated on the almost empty side-chimber of the north-eastern gate. Of the orthostats which must have belonged here, one Hittite hieroglyphic slab and 5 reliefs (4 of them absolutely new) were completely, another 2 (new equally), as well as a lion and a sphinx almost completely restored. All the broken stretches still in place (among them one with HH - inscription) as well as 4 new ones were equally restored and provided with a continuous solid and invisible cement foundation 30 cm. deep. The main preparations for the putting back

in place of the orthostats was thus completed.

With the aim of saving the general appearance of the ruins and of stopping further destruction, all the walls and the tower connected with the south-western half of this same gate were restored and the filling, emptied through the crumbling of the walls, brought up to its original level (Pl. X, 2-3).

Preservation: Confronted with the imperative necessity of covering up the two gateways without further delay, in order to stop the continuous and catastrophic process of destruction, and thus saving the restoration work from becoming devoid of all sense, it was decided to construct a provisional shelter of local wood and corrugated iron, pending the completion of studies for a permanent roof. With further funds granted by the Directorate of Antiquities and the kind help of the citizens of Kadirli, the north-eastern gateway could thus be completely covered (Pl. XI, 4-5) and circumscribed with a wooden fence, while the south-western one could be sheltered only very partially and very temporarily.

The project for the permanent shelter, which, according to Prof. Brandi's proposal has been foreseen as a laterally open, light, tent-like covering, interfering minimally with the monument but of utmost durability and simplicity combined with a possibly low cost of construction, has in the meantime been designed by architect Franco Minissi of the Roman Central Institute of Restoration. The news of a ministerial decision to build a new touristic road to Karatepe may be considered a further point in justifying its execution.

Conclusively it may be said, that the task is yet far from completion, that much patient work has yet to be done and many a delicate problem - first and foremost that of the original alignment of the panels - yet to be solved. All the problems cannot yet be foreseen, for just as the excavation of every stone brings with it its own problems and specific solutions that cannot be copied or applied elsewhere, so the restoration of a monument too has its original and specific problems and solutions which often cannot be foreseen, but come up in the process of

the work, in which the working teams also are trained and formed.

However, an appraisal of the possibilities of recomposition and restoration at Karatepe can already be attempted and seems to support all hopes and expectations. It seems in fact, that, if work can be continued on the same basis, it will be possible to achieve a fairly complete recomposition of the original sculptures and inscriptions and there will be nearly enough of them to fill in almost completely the emptiness and spaces of the two gates where they once had stood.

November, 1953

